

Презентація роботи № 17

Національний науковий центр
“Інститут аграрної економіки”

Трансформація аграрного сектору економіки до ринкових умов господарювання

*Автори: Саблук П.Т., Гайдуцький П.І.,
Месель-Веселяк В.Я., Даниленко А.С.,
Малік М.Й., Федоров М.М., Гладій М.В.,
Лупенко Ю.О., Лузан Ю.Я., Кириленко І.Г.*

Мета роботи

Розробка теоретико-методологічних засад трансформації аграрного сектору економіки України до ринкових умов господарювання та забезпечення їх наукового супроводу при практичному здійсненні

I. Наукове і практичне забезпечення трансформування аграрного сектору економіки України до ринкових умов господарювання здійснювалось відповідно до розроблених авторським колективом :

науково-методологічних і методичних засад трансформування аграрного сектору економіки

законів України, указів Президента України та інших нормативно-правових актів забезпечення трансформування, в підготовці проектів яких автори брали участь

Опрацьовано теоретико-методологічні та практичні засади:

Запровадження приватної власності на землю

Передачі сільськогосподарських земель у колективну власність і створення колективних сільськогосподарських підприємств (КСП)

Паювання сільськогосподарських земель КСП та їх використання

Реформування КСП та приватизації державних підприємств АПК

Паювання майна КСП

Створення сільськогосподарських формувань ринкового типу (господарські товариства, фермерські господарства)

Грошової оцінки сільськогосподарських земель та плати за землю

Запровадження фіксованого сільськогосподарських податку (ФСП)

Оренди сільськогосподарських земель та майна

Механізмів ціноутворення на продукцію АПК

Формування та функціонування аграрного ринку

Системи державної підтримки сільського господарства та ін.

Організаційна схема земельної реформи

Визнання колективної і приватної власності на землю

Передача державних земель у колективну власність

Паювання земель колективної власності

Видача сертифікатів на право на земельну частку (пай), а на їхній основі державних актів

Формування землекористування господарських структур ринкового типу та особистих селянських господарств

Створення інфраструктури ринку земель

Земельні аукціони, земельний банк, оцінювачі, страхові компанії, землевпорядні організації, органи реєстрації прав

Ринок земель сільськогосподарського призначення

Застава земель, земельна іпотека, земельний капітал, обіг земельних ділянок та прав на них

ГОЛОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ТРАНСФОРМУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Сформована принципово нова законодавчо – нормативна база:
Розвитку багатокладного аграрного сектора економіки
Приватної власності на землю та інші засоби виробництва у
сільському господарстві
Обігу сільськогосподарських земель та прав на них
Системи державної підтримки цін та доходів
сільськогосподарських товаровиробників
Розвитку сільськогосподарської кооперації та підприємництва
Системи фінансового забезпечення сільського господарства
Розвитку системи саморегулювання та самоуправління
Заохочення інвестицій у сільське господарство
Підвищення доходів та соціального захисту сільських жителів
Розвитку сільських територій

Питання трансформації аграрного сектору врегульовано наступними нормативно-правовими актами, проекти яких опрацьовано авторським колективом:

- Постановою Верховної Ради Української РСР “Про земельну реформу” (18.12.1990р.);
- Земельним кодексом України (18.12.1990р.), (13.03.1992 р.), (25.10.2001р).
- Декретом Кабінету Міністрів України “Про приватизацію земельних ділянок” (26.12.1992 р.)
- **Законами України:** “Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві” (17.10.1990р.); “Про селянське (фермерське) господарство” (20.12.1991 р.); “Про форми власності на землю” (30.01.1992 р.); “Про колективне сільськогосподарське підприємство” (14.02.1992р.); „Про приватизацію майна державних підприємств” (4.03.1992 р.); “Про плату за землю” (3.07.1992р.); “Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі” (10.07.1996р.); „Про сільськогосподарську кооперацію” (17.07.1997 р.); “Про особисте селянське господарство” (15.05.2003р.) “Про державну підтримку сільського господарства України” (24.06.2004);
- **Указами Президента України** :“Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва” (10.11.1994р.); “Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям” (8.08.1995 р.); “Про оренду землі” (23.04.1997 р.); “Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки” (3.12.1999 р.).

Методика грошової оцінки земель с.г. призначення в Україні (Затверджена Постановою Кабінету Міністрів України 23.03.1995р.)

Грошова оцінка земель визначається розміром щорічно одержуваного **диференціального рентного доходу** з урахуванням строку його капіталізації.

Термін капіталізації визначено в 33 роки, що відповідає трипроцентній платі за користування кредитом.

Диференціальний рентний дохід визначається за формулою:

$$Р_{дд} = (У \times Ц - З - З \times К_{нр}) : Ц$$

де $Р_{дд}$ – диференціальний рентний дохід з 1 га у натуральному виразі, ц;
 $У$ – урожайність зернових з 1 га, ц; $Ц$ – ціна реалізації 1 ц зерна, грн; виробничі затрати на 1 га, грн; $К_{нр}$ – коефіцієнт норми рентабельності.

Загальний рентний дохід ($Р_{здн}$) = $Р_{дд} + А_{рд}$, де $А_{рд}$ – абсолютний рентний дохід (1,6 ц зерна)

Грошова оцінка ($Г_{оз}$) = $Р_{здн} \times Ц \times Т_{к}$, де $Т_{к}$ – термін капіталізації.

У 1995 році грошову оцінку гектара сільськогосподарських угідь визначено у розмірі **3543**, а ріллі **3674** грн.

З 2000 року оцінка індексується і у 2015 р. вона становить відповідно **22736** і **25786** грн.

Про порядок паювання сільськогосподарських угідь

Відповідно до Указу Президента України “Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність с.г. підприємствам і організаціям” (8.08.1995 р.)

Здійснювалось:

Роздержавлення земель і передача їх у колективну власність колективним та іншим недержавним с.г. підприємствам, з видачею державних актів на право колективної власності на землю.

Визначалась:

- кількість осіб, які мають право на земельну частку (пай) (*працівники колективних та інших недержавних с.г. підприємств і пенсіонери з їх числа*);
- площа с.г. угідь, що підлягає паюванню, її грошова оцінка;
- оцінка с.г. угідь в умовних кадастрових гектарах і їх вартість у розрахунку на одного пайовика (*в рівних розмірах*).

РЕЗУЛЬТАТИ ПАЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬ

27,5 млн га розпайовано серед членів с.-г. підприємств та пенсіонерів з їх числа *середній розмір паю 4 га*

У приватній власності перебуває 31 млн га с.-г. угідь (74,6% їх площі)

6,9 млн громадян набули право на земельну частку (пай)

6,8 млн громадян отримали сертифікати на право на земельну частку (пай)

1,2 млн громадян приєднали земельні паї загальною площею 4,7 млн га до особистих селянських господарств

17,1 млн га, розпайованих с.-г. угідь (62%) передано в оренду

На базі приватної власності створено 38 тис. агроформувань ринкового спрямування

II. Реорганізація сільськогосподарських підприємств у господарські формування ринкового типу

Реорганізовано 14,0 тис. колгоспів, радгоспів і міжгосподарських підприємств площею сільськогосподарських угідь 36,2 млн га і середнім розміром по 2586 га

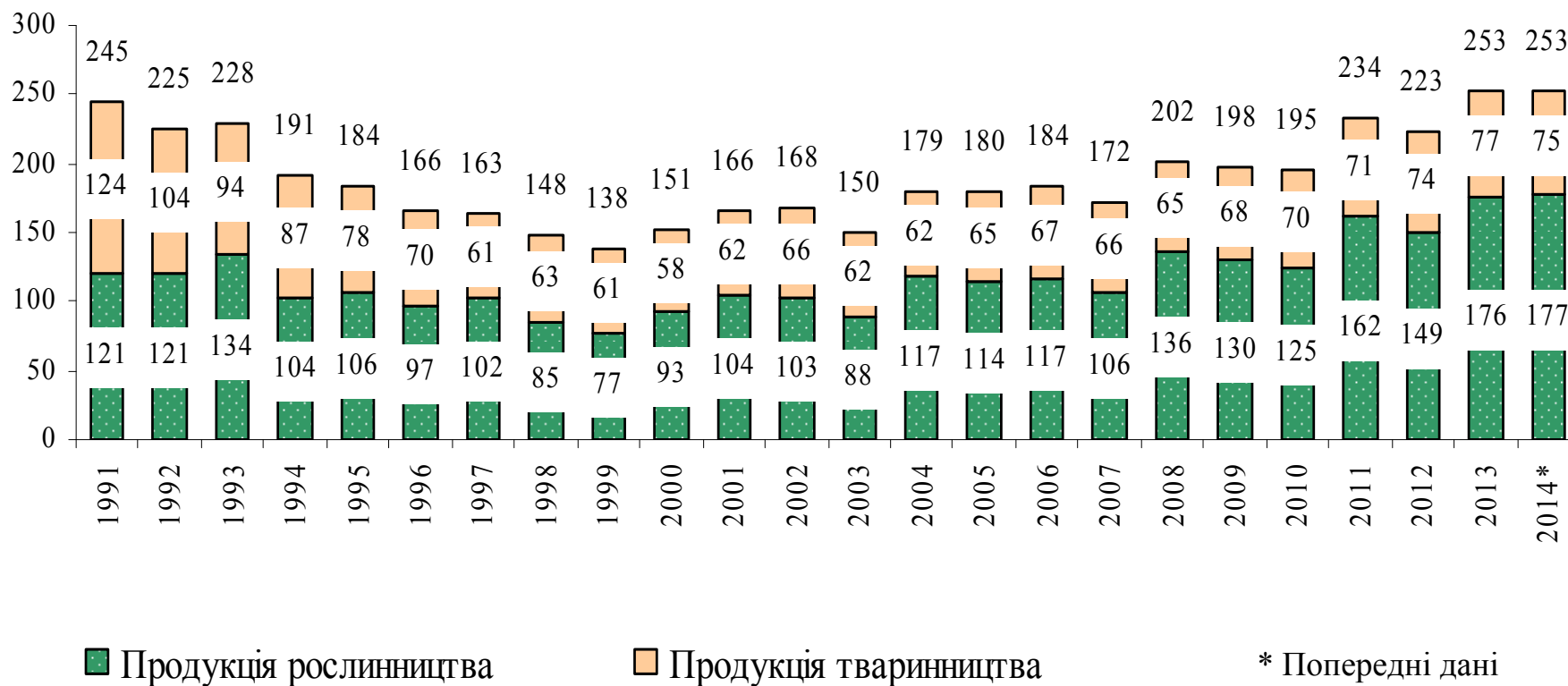
Створено 49,0 тис. сільськогосподарських підприємств ринкового типу (разом із фермерськими господарствами) середнім розміром 444,9 га

Серед них: 8,2 тис. приватних сільськогосподарських підприємств розміром 2106 га і 40,8 тис. фермерських, з яких 0,9 тис. великих (розміром 1941 га) і 39,9 тис. малих (69,4 га)

До 2014 р. сформовано 16,8 млн господарств населення загальною площею 15,8 млн га с.г. угідь, середнім розміром 0,9 га, проти відповідно 9,7 млн господарств, 3,9 млн га і 0,4 га, які були у 1991 році

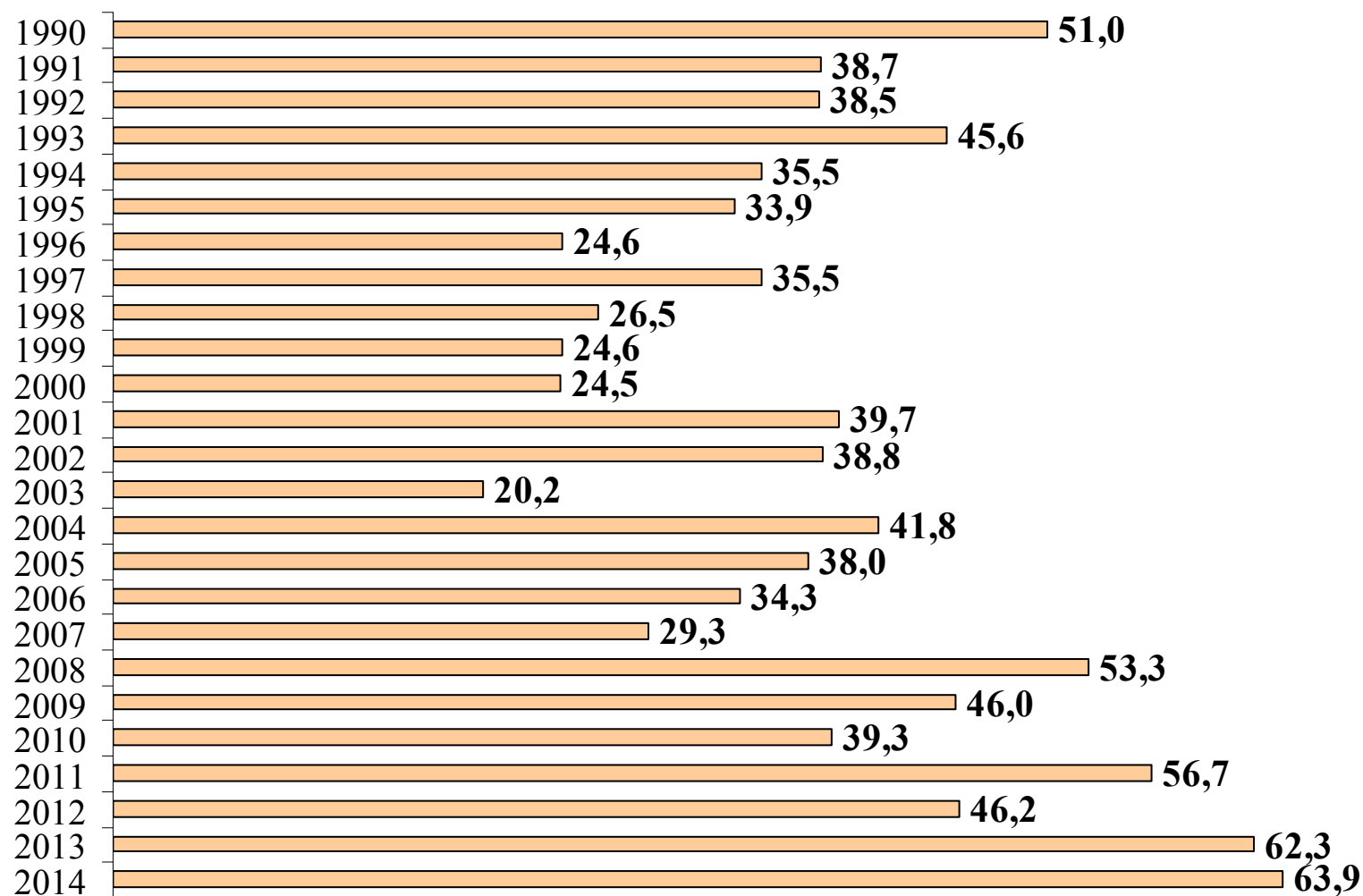
III. Організовані в результаті трансформування аграрного сектору господарські структури *забезпечили позитивні зрушення у виробництві сільськогосподарської продукції (слайд 12-15), її експорту (слайд 16), ефективності (слайд 17-18) та соціальній сфері (слайд 19-21).*

Виробництво валової продукції сільського господарства у постійних цінах 2010 р., млрд грн

Джерело: Побудовано за даними Держстату (стат. бюлетень "Валова продукція сільського господарства України (у постійних цінах 2010 р.)

Виробництво зерна в Україні, млн т

Слайд 14

**Виробництво валової продукції на 100 га
сільськогосподарських угідь в Україні за категоріями
господарств (у постійних цінах 2010 року), тис. грн**

Роки	Продукція сільського господарства	
	усі категорії господарств	з них
		сільськогосподарські підприємства
1991	602	438 (колгоспи, радгоспи)
2000	384	182
2014	724	770
% до 1991	120	176
% до 2000	189	423

Джерело: Дані Держстату України (стат. бюлетень "Валова продукція сільського господарства України (у постійних цінах 2010 р.) і розрахунки авторів

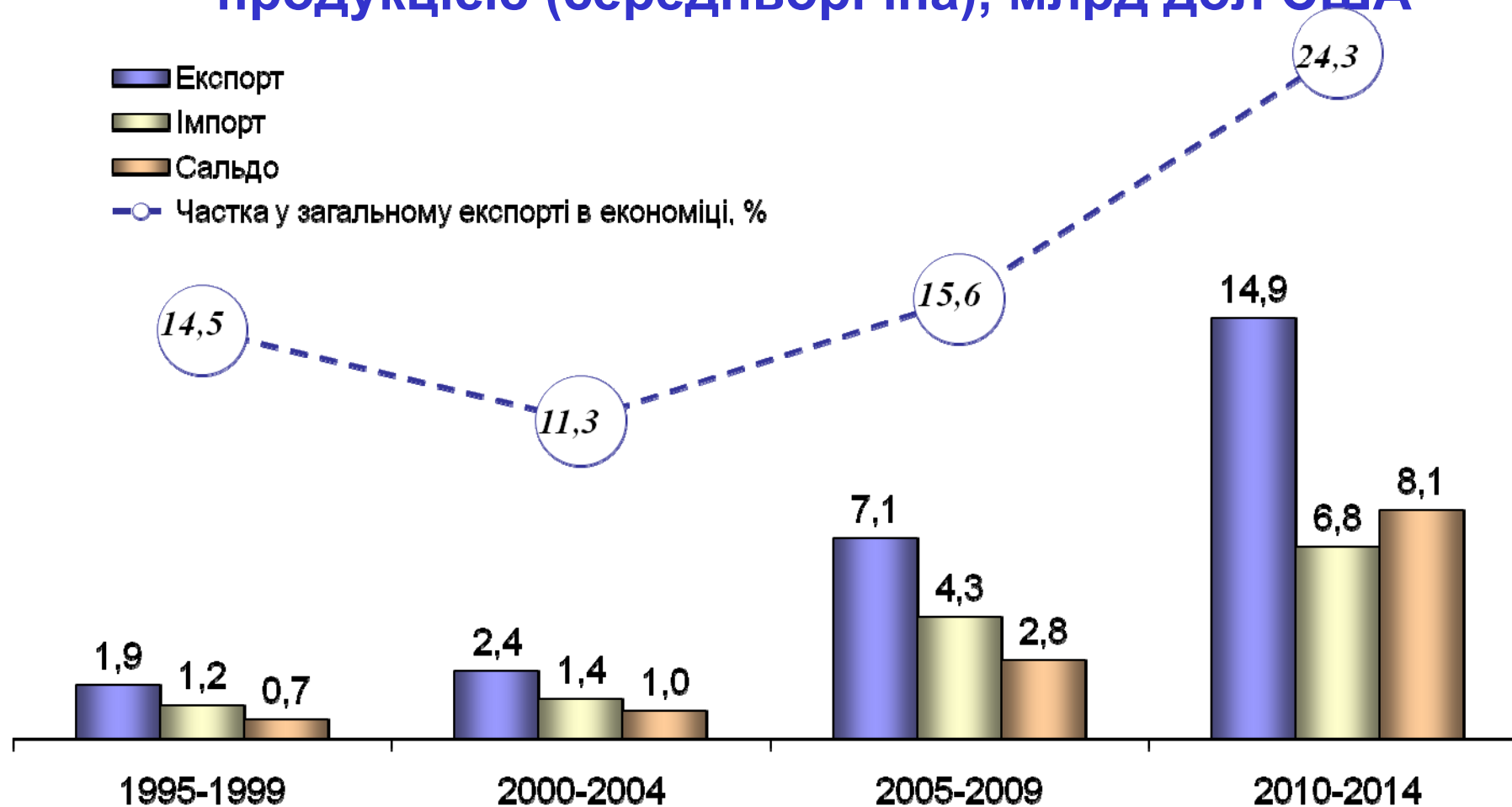
Слайд 15

**Середньорічний приріст, зменшення (-)
випуску валової продукції (ВВП)
(у поточних цінах), млрд грн**

	Приріст		
	Економіка України	Сільське господарство	Промисловість
За 1995- 1999 рр.	-5,5	-6,3	-2,9
За 2010- 2014 рр.	2,4	6,0	0,7

Джерело: Дані Держстату України і розрахунки авторів

Зовнішня торгівля України сільськогосподарською та продовольчою продукцією (середньорічна), млрд дол США

**Економічна ефективність виробництва
сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських
підприємствах України, в середньому за рік**

Показники	1995- 1999	2010	2014
Прибуток, збиток - від реалізації сільськогосподарської продукції, млрд грн	-1,7	12,7	32,4
у т.ч. продукції рослинництва, млрд грн	0,7	11,4	28,7
продукції тваринництва, млрд грн	-2,3	1,4	3,7
Рівень рентабельності - всього, %	-18,4	21,1	11,2
у т.ч. рослинництва, %	15,8	26,7	11,1
тваринництва, %	-44,3	7,8	11,5

Джерело: Дані Держстату України і розрахунки авторів

Аграрний сектор із дотаційного став бюджетоформуєчим

У 1999 р. підприємствами аграрного сектору сплачено до бюджету 3,6 млрд грн, обсяг державної підтримки становив 81,2 млрд грн.

У 2013 р. ними сплачено до бюджету 47 млрд грн, а обсяг державної підтримки становив лише 2,4 млрд грн.

Соціальний ефект трансформування аграрного сектору

Земля передана у власність селян і збережена за ними, власник може вільно розпоряджатися нею: створювати власне господарство, передавати в оренду й одержувати орендну плату, передавати спадкоємцям

Земля належить селянам і збережена від привласнення окремими групами підприємців, як це відбулося з майном у промисловості, де її працівники залишилися без фабрик і заводів

Поліпшується матеріальний стан селян за рахунок орендної плати. На 01.01.2014 року селянам-орендодавцям було виплачено 9,8 млрд грн, у тому числі селянам-пенсіонерам – 4,6 млрд грн орендної плати за землю, що становить 616 грн за переданий в оренду гектар земель, або за земельний пай у середньому по Україні 2464 гривні (слайд 20);

Зростає середньомісячна заробітна плата у сільському господарстві і скорочується розрив між її рівнем у промисловості. У 1999 р. співвідношення заробітної плати в сільському господарстві до її розміру у промисловості становило 46,4 %, то у 2014 р. – 62,1 %. (слайд 21)

Плата за оренду земельних ділянок і земельних часток (паїв) в Україні

Показники	Роки (станом на 1 січня)							
	2001		2007		2008		2014	
	млн грн.	%	млн грн.	%	млн грн.	%	млн грн.	%
Передбачено плати за договорами	1589	100	2333	100	2438	100	10705	100
У тому числі:								
- у грошовій формі	222	13,9	388	16,6	460	18,9	4465	41,7
- у натуральній формі (продукцією)	1230	77,4	1838	78,8	1866	76,5	5901	55,1
- відробіткова (послуги)	138	8,7	107	4,6	112	4,6	339	3,2
Плата на рік, грн:								
за 1 га	140	x	132	x	140	x	616	x
за земельний пай	560	x	528	x	560	x	2464	x

Динаміка середньомісячної заробітної плати

